

İbrahim Ö. KABOĞLU

ANAYASA YARGISI

Avrupa Modeli ve Türkiye

Tümüyle Yenilenmiş 5. Bası

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ANAYASA ADALETİ VE ADİL YARGI

I.- AMERİKA VE AVRUPA MODELLERİ	15
A) Amerika: Uygulamadan kurama.....	15
1.- <i>Modelin özelliği: somut ve yaygın denetim</i>	16
2.- <i>Amerika uygulamasının etkisi</i>	18
3.- <i>Türkiye'deki girişimler</i>	18
B) Avrupa Modeli: Anayasa Mahkemesi.....	22
1.- <i>Kuramdan uygulamaya: ilk denemeler</i>	23
2.- <i>Yeniden kuruluş ve temellenmesi</i>	26
3.- <i>Anayasa Mahkemelerinin çoğalması</i>	30
C) Anayasacılık ölçütü olarak anayasa yargısı.....	31
1.- <i>Karma ve düalist modeller</i>	31
2.- <i>Anayasal yargı kuramı</i>	34
3.- <i>Sınıraşan ve karşılaştırmacı anayasa yargısı</i>	36
II.- HAKKANİYETE UYGUN ANAYASA YARGISI	41
A) Hakkaniyete uygun yargılama gerekleri.....	42
1.- <i>Mahkeme hakkı</i>	42
2.- <i>Yargılama ilkeleri ve güvenceleri</i>	44
3.- <i>Gerekçeli karar ve uygulama yükümlülüğü</i>	45
B) Anayasa adaletinin 13 ilkesi.....	46

C) Türkiye’de hakkaniyete uygun yargılama.....	48
1.- <i>Hakkın anayasal dayanakları</i>	49
2.- <i>İhlaller ve pilot karar gerekleri</i>	53
3.- <i>Genel yargı reformu aciliyeti</i>	55
III.- ANAYASA ADALETİNİN İŞLEVİ VE	
MEŞRULUĞU	57
A) Kurucu iktidar.....	57
1.- <i>Meşruluk kaynağı olarak kuruculuk</i>	57
2.- <i>Temsilciler mekânı ve yurttaş mekânı</i>	58
3.- <i>Yasama organının belirlenmesi</i>	61
B) Kural koyma yetkisi	62
1.- <i>Yarışmacı ilişkiler zinciri</i>	62
2.- <i>Yorumlamanın meşrulaştırıcı işlevi</i>	64
3.- <i>Nitelik ve öz olarak demokrasi</i>	66
C) “Anayasaya saygılı yasa” gerekleri.....	72
1.- <i>Anayasanın metni ve ruhu</i>	73
2.- <i>Yasayıcı incelemesinin niteliği</i>	74
3.- <i>Yasa yapım ve denetim sürecinin iççeliği</i>	75

BÖLÜM 2

ANAYASA UYUŞMAZLIĞI

I.- DENETİM ÖLÇÜTLERİ	80
A) Ölçü norm olarak Anayasa.....	80
1.- <i>Anayasa’nın sözü ve özü</i>	81
2.- <i>Anayasa’nın yorumu</i>	82
3.- <i>Anayasallık bloku</i>	88

B) Ölçü norm olarak uluslararası sözleşmeler.....	90
C) Hukukun genel ilkeleri.....	94
II.- DENETİM KONULARI	98
A) Denetlenen normatif işlemler.....	98
1.- <i>Anayasa değişikliklerinin denetimi</i>	98
2.- <i>Uluslararası andlaşma ve sözleşmelerin denetimi</i>	101
3.- <i>Yasalar ve başka normatif işlemler</i>	103
B) Normatif eylemsizlik (ihmal)ler.....	112
C) Denetim dışı tutulan işlemler.....	116
1.- <i>Normlar bakımından</i>	116
2.- <i>Bireysel başvuru bakımından</i>	118
3.- <i>Olağanüstü Hal KHK ve CBK</i>	120
III.- FAALİYETLERİN DENETİMİ.....	127
A) Organlar arası uyumsuzluklar	127
1.- <i>Yatay Erkler Ayrılığı</i>	128
2.- <i>Düşey Erkler Ayrılığı</i>	129
3.- <i>Yargı organları arasında</i>	131
B) Demokratik süreç ve düzenekler.....	132
1.- <i>Siyasal partiler ve seçimler</i>	132
2.- <i>Yüce Divan: “demokrasi antrenörü”</i>	135
3.- <i>Hukuk düzenini anayasallaştırma</i>	137
C) Özgürlükler ve haklar	139

BÖLÜM 3
ANAYASAL USUL HUKUKU

I.- ANAYASA MAHKEMELERİNİN ÖRGÜTLENMESİ	142
A) Seçme ve belirleme kuralları.....	142
1.- <i>Yasamanın tekelci yetkisi</i>	142
2.- <i>Paylaşılmış yetki sistemleri</i>	143
3.- <i>Türkiye: paylaşılmış yetkiden yürütme hakimiyetine</i>	144
B) Üyelerde nitelik ölçütleri.....	148
1.- <i>Üyelik koşulları</i>	148
2.- <i>Liyakat için saydam süreç ve gerekçe</i>	150
3.- <i>Türkiye: “kapalı devre”</i>	151
C) Statü kuralları ve örgütlenme	153
1.- <i>Yargıçların bağımsızlığı ve görev süresi</i>	153
2.- <i>Dokunulmazlık, disiplin ve yükümlülükler</i>	155
3.- <i>Komisyon, Bölüm, Daire ve Genel Kurul</i>	158
II.- BAŞVURU YOLLARI VE ÖZELLİKLERİ	161
A) Dava yolu: Soyut norm denetimi.....	161
1.- <i>Genel ve ortak özellikler</i>	162
2.- <i>Federal ve bölgesel devletler</i>	164
3.- <i>Tek yapıtlı devletler ve Türkiye</i>	165
B) İtiraz yolu: Somut norm denetimi.....	168
1.- <i>Önsorun: ret veya geri bırakma</i>	168
2.- <i>“Bekletici sorun” (mesele-i müstehire)</i>	172
3.- <i>Karar: Yaygın mı, merkezi mi?</i>	174

C) Bireysel başvuru yolu: Anayasa şikayeti.....	176
1.- <i>Özgürlük anayasa adaletinin ortaya çıkışı ve evrimi</i>	177
2.- <i>Dikey ve yatay ilişkiler bakımından</i>	180
3.- <i>Anayasa şikayeti ve benzer başvuru yolları</i>	184
III.- BAŞVURU ZAMANI VE UYUŞMAZLIĞIN ÇÖZÜMÜ.....	187
A) Başvuru Zamanı (ânı).....	187
1.- <i>Önceden (önleyici) Denetim</i>	187
2.- <i>Sonradan (a posteriori) Denetim</i>	190
3.- <i>Önceden ve/veya Sonradan Denetim</i>	191
B) İstem in incelenmesi.....	195
1.- <i>Ön inceleme ve süzgeç görevi</i>	195
2.- <i>İptal ve itiraz başvuruları</i>	198
3.- <i>Bireysel başvuru</i>	200
C) Uyuşmazlığın çözümü.....	201
1.- <i>Kurul ve müzakere süreci</i>	201
2.- <i>Çelişmeli ve yüzyüze yargılama</i>	202
3.- <i>Katılımcı karar süreci ve amicus curiae</i>	207

BÖLÜM 4

UYGUNLUK DENETİMİNİN KAPSAMI

I. NORM DENETİMİ: ŞEKİL VE ESAS.....	210
A) Şekil ve usul	210
1.- <i>Anayasa değişiklikleri</i>	211
2.- <i>Yasalar: “Şekli anayasallık denetimi”</i>	213
3.- <i>Kararnameler: KHK ve CBK</i>	215

B) Yetki: usul ve esas eklemlenmesi	219
1.- <i>Anayasa: halk ve temsilcileri</i>	220
2.- <i>Yasa: konu</i>	221
3.- <i>KHK ve CBK: konu ve yetki</i>	222
C) Esas denetimi	225
1.- <i>Anayasa: değişmez maddeler</i>	225
2.- <i>Yasa: neden ve amaç</i>	227
3.- <i>KHK ve CBK</i>	231
II.- BİREYSEL BAŞVURU: ÖZGÜRLÜKLER	
ANAYASA YARGISI	234
A) Kabuledilebilirlik koşulları	234
1.- <i>Daraltıcı yasal düzenleme</i>	235
2.- <i>Anayasal ve kişisel önem</i>	236
3.- <i>Açıkça dayanaktan yoksunluk</i>	237
B) Esas hakkında inceleme	239
1.- <i>İnceleme alanı ve koşulları</i>	239
2.- <i>“Kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlar”</i>	240
3.- <i>Bireysel başvuruda “Somut norm denetimi”</i>	242
C) Karar ölçütleri	244
1.- <i>Bireysel başvuru konusu haklar</i>	244
2.- <i>Sınırlama ve Güvence ölçütleri</i>	245
3.- <i>Özgürlük lehine genişletici yorum</i>	249
III.- GEREKÇELER	251
A) Anayasa Mahkemeleri.....	251
1.- <i>Gerekçelendirme zorunluğu ve işlevi</i>	251
2.- <i>Gerekçe teknikleri</i>	254
3.- <i>Eşzamanlılık ve karşıoylar</i>	256

B) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi.....	259
1.- <i>Avrupa kamu düzeni</i>	260
2.- <i>Stratejik biçimlendirme</i>	261
3.- <i>Dış kaynakların kullanımı</i>	263
C) Anayasal yargı denetiminin yoğunluğu ve sınırları.....	265
1.- <i>“Kanun koyucu gibi hareket”</i>	265
2.- <i>Hukukilik ve yerindelik ayrımı</i>	266
3.- <i>Aktivizm ve kendini sınırlama</i>	267

BÖLÜM 5

AYM KARARLARI VE SONUÇLARI

I.- KARAR TEKNİKLERİ VE TÜRLERİ	272
A) Basit kararlar	272
1.- <i>İptal kararları</i>	272
2.- <i>Ret veya uygun bulma</i>	273
3.- <i>Kısmi iptal ve kısmi ret</i>	274
B) Yorum kayıtları	275
1.- <i>Anayasaya uygun yorum</i>	275
2.- <i>Özgül yorum teknikleri: Belçika, İsviçre ve Türkiye</i>	278
3.- <i>Ayırılık bildirim, boşluk doldurma ve çağrı kararları</i>	283
C) İhlal kararları	285
1.- <i>Geçici tedbir kararları</i>	286
2.- <i>Esasa ilişkin kararlar</i>	287
3.- <i>Pilot kararlar</i>	288

II.- KARARLARIN ETKİ VE SONUÇLARI	289
A) Kararların hukuki niteliği.....	289
1.- <i>Bağlayıcı ve kesin hüküm etkili</i>	289
2.- <i>Taraflar arası etki ve yeniden oylama</i>	291
3.- <i>Yokluk bildirimi ve vazgeçme</i>	294
B) Kararların zaman bakımından etkisi.....	295
1.- <i>Yürürlüğün Durdurulması: askıya alıcı etki</i>	296
2.- <i>Yürürlükten kaldırıcı etki</i>	302
3.- <i>Yargıçlarca geliştirilen çözümler</i>	303
III.- ANAYASAL İCRA YARGISI	305
A) Kararları uygulama ve uygulatma	305
1.- <i>Anayasa yargıcının yetkileri</i>	305
2.- <i>İcra için “dava mahkemesi”</i>	308
B) Kararların objektif (nesnel) işlevi.....	311
1.- <i>Benzer durumdakiler için olumlu yükümlülükler</i>	311
2.- <i>İhlalin giderilmesi</i>	314
3.- <i>Etkililik sorunu</i>	317
C) Yasama yükümlülüğü.....	319
1.- <i>Çağrı ve boşluk doldurma</i>	319
2.- <i>Pilot kararlar</i>	320
3.- <i>Yeniden yargılama ve eski hale getirme</i>	323
(Sonuç yerine): “TÜRKİYE’DE ANAYASA ADALETİ” İÇİN	327
DİZİN	329